

OSLO STATSADVOKATEMBETER

Justisdepartementet
Lovavdelingen
Postboks 8005 Dep

0030 Oslo

Deres ref.:
Snr. 201009890

Vår ref.:
10/190

Dato:
26. januar 2010

HØRING – Utvidelse av virkeområdet for strafferettslige særreaksjoner for utilregnelige som begår vedvarende og samfunnsskadelig kriminalitet.

Det vises til høringsbrev og høringsnotat av 22. oktober 2010, samt presiserende merknader i departementets brev av 20.12.2010.

Til de presiserende merknadene bemerkes at det heller ikke herfra anses behov for at en ny særreaksjon skal omfatte personer som er utilregnelige som følge av psykisk utviklingshemming. Og en snever utvidelse av gjeldende særreaksjoner for utilregnelig tiltres.

Kommentarer til kapittel 3:

Her redegjøres det nærmere for vilkårene for idømmelse av særreaksjonen tidsbegrenset tvungent opphold i psykisk helsevern. Det er ingen bemerkninger til at terskelen skal være høy for at en slik reaksjon idømmes. Dette vil dreie seg om personer som anses strafferettslig utilregnelige og som burde vært tatt vare på av helsevesenet, men når det i praksis blir noen få som står for gjentatt og samfunnsskadelig og/eller plagsom kriminalitet uten at dette kan stanses eller få noen konsekvenser verken i form av strafferettslig reaksjon eller behandling, er det ikke akseptabelt.

Til den nærmere beskrivelse av hvilken straffbar atferd som bør kunne gi grunnlag for en slik ny særreaksjon, er det ingen bemerkninger herfra til de lovbrudd som beskrives som mest aktuelle uten at de angis uttømmende. Det er viktig at det også åpnes for at enkelte andre, mindre grove lovbrudd kan gi grunnlag for en slik reaksjon dersom det samlede omfang er betydelig, jf. høringsnotatet side 5 nest siste avsnitt.

Kommentarer til kapittel 4:

Utredning under tvungent opphold, herunder eventuell avrusning, behandling og stabilisering, kan forventes å ville bidra til at videre oppfølging, sosiale tiltak og helsehjelp blir så godt tilpasset som mulig. Samarbeid og utveksling av informasjon mellom de aktuelle instanser er

en nødvendig forutsetning, jf. innledningen til kapitlet. Det foreslås klar og direkte regulering av unntakene fra taushetspliktreglene for de enkelte instanser. Dette for å unngå unødig tidsbruk og problemstillinger når ellers taushetsbelagte personopplysninger skal utveksles mellom de aktuelle instanser. Det kan i den forbindelse vises til at det har oppstått problemstillinger knyttet til taushetsplikt som er blitt påberopt av faglig ansvarlig under gjennomføringen av dom på tvungent psykisk helsevern. Det vises til Den rettsmedisinske kommisjons nyhetsbrev nr. 20, desember 2008, hvor bl.a. dette tas opp (side 3, ”Helseopplysninger om personer dømt til særreaksjon for utilregnelige”).

Til pkt. 4.2.

Departementet foreslår at det regionale helseforetak i domfeltes bostedsregion skal avgjøre i hvilken institusjon det tvungne oppholdet skal gjennomføres, dvs. tilsvarende regel som gjelder for dom til tvungent psykisk helsevern, jf. psykisk helsevernloven § 5-2. Der fremgår det videre at helseforetaket har ansvaret for at dette iverksettes umiddelbart etter at dommen er rettskraftig. Tilsvarende bør gjelde for en dom på tvungent opphold. I Oslo statsadvokatembeters region er avgjørelsen delegert til Koordineringsenheten for dømte til behandling, hvilket på alle måter har forenklet alt nødvendig samarbeide, inkludert rask iverksettelse av rettskraftige dommer. Koordineringsenheten har også til enhver tid oversikt de domfelte, behandlingsnivået og den faglige ansvarlige.

Det tvungne oppholdet bør gjennomføres i en institusjonsavdeling med faglig kompetanse på spesialistnivå og tilstrekkelig bemanning. En ny særreaksjon er ment bare å kunne idømmes noen få. For å få høy kvalitet på arbeid og utredning, utvikle kompetanse og faglig forståelse, foreslås dette gjennomført enten i en av de regionale sikkerhetsavdelingene eller i avdelinger med tilsvarende bemanning, kompetanse og lokaler.

Det tillegges at med de stadige prioriteringer som finner sted innen helsevesenet, og mangel på plasser, forutsetter vi at iverksettelse av den nye særreaksjonen ikke medfører at andre pasienter må skrives ut for at slik dom skal kunne iverksettes.

Til pkt. 4.3.

Det er ingen kommentarer herfra til listen over utrednings- og behandlingstiltak, ei heller til de tiltak som medfører tvang.

Når det gjelder forslaget om at psykisk helsevernlov § 5-4 skal få tilsvarende anvendelse, bemerkes at etter någjeldende § 5-4 er (bl.a.) påtalemyndigheten klageberettiget. Dette er ikke omhandlet ytterligere i høringsbrevet, hvilken muligens kan forstås slik at det ikke legges opp til at påtalemyndigheten skal ha noen kontrollfunksjon. Dette da i tilfelle i motsetning til ved dom til tvungent psykisk helsevern. Det vil imidlertid være hensiktsmessig at påtalemyndigheten er klageberettiget, særlig når det ses hen til forslaget om minimumstid på tre uker, jf. pkt. 4.5.

Dom til tvungent opphold skal ha høy terskel. Dersom en person fyller de strenge vilkårene vil det etter forslaget bl.a. innebære konstatering av betydelig antall lovbrudd over en viss tid. Videre vil de få som vil kunne oppfylle vilkårene ofte kjennetegnes ved at de ikke er motivert for å motta helsehjelp og gjerne ha gjentatte behandlingsforsøk bak seg. En utskrivning etter 3 ukers innleggelse og mulig avsluttet dom allerede da, vil kunne gi grunnlag for et behov for at en slik avslutning av en nylig avsagt dom kan bli fremlagt for en klageinstans, dette særlig av hensyn til samfunnsvernet.

Når det gjelder samarbeid med relevante instanser og utarbeidelse av oppfølgingsplan, er det ingen bemerkninger herfra til forslaget om at den faglig ansvarlige skal ta initiativet. Det bør

imidlertid fremgå at det er en plikt til å ta initiativ. Det foreslås at også øvrige aktuelle instanser/samarbeidspartnere får en plikt til å delta i dette arbeidet, og det bør klart fremgå hvem i den enkelte instans som er ansvarlig for å peke ut deltager(e) som har fullmakt til å forplikte instansen. Dette særlig fordi en del tiltak som planlegges også vil medføre økonomiske forpliktelser. Et samarbeid slik det skisseres, som forutsetningsvis må etableres raskt og som skal skje på tvers av etater og instanser som alle skal delta i utarbeidelse av forpliktende oppfølgingsplaner, bør ha helt klare retningslinjer og helt klare ansvarsforhold. Tilsvarende gjelder for den som skal utpekes som koordinator. Det bør også klart fremgå hvem som skal være ansvarlig for at planen blir utarbeidet.

Til forslag om ny § 39 tredje ledd flg. foreslås at ”uten hinder av taushetsplikt” inntas i sjette ledd.

Det kan være noe uklart om det menes at politi og kriminalomsorg skal ha noe med oppfølgingen av den domfelte etter endt opphold/endt dom, når disse er med i oppregningen av hvem som skal delta i utarbeidelsen av plan for den dømte. Som det fremgår av høringsbrevet side 3, har et flertall av de høringsinstanser som uttalte seg i forbindelse med tidligere høring ment at kriminalomsorgen ikke bør ha noen rolle når det gjelder utilregnelige dømte.

Til pkt. 4.4.2.

Forslag om unntak fra ellers lovbestemt taushetsplikt synes vel begrunnet, jf. også kommentarer over til kap. 4.

Tilsvarende burde også gjelde for personer som er dømt til tvungent psykisk helsevern etter strl. § 39. Det burde også utredes om oppnevnte rettspsykiatrisk sakkyndige burde ha tilsvarende innsynsrett. De fleste observander samtykker til innhenting av helseopplysninger, men i de forholdsvis få sakene hvor observanden nekter kan det nettopp være et særlig stort behov for å få innhentet helseopplysninger, for å sikre at grunnlaget for vurderinger og konklusjoner blir så korrekte som mulig, både for de sakkyndige og for domstolen. (En slik sak er f.t. under behandling i Gjenåpningskommisjonen. I den saken ble de sakkyndige nektet tilgang til helseopplysninger da observanden ble undersøkt. Observanden ble funnet tilregnelig og dømt i samsvar med det. I ettertid har det oppstått tvil og problemstillinger rundt tilregnelighet på gjerningstiden, og saken er begjært gjenopptatt).

Pågrepelse og fengsling bør hjemles, tilsvarende som for de andre særreaksjonene for strafferettslig utilregnelige, jf. bl.a. strpl. § 171 annet ledd.

Til pkt. 4.5.

Den nye særreaksjonen er bare ment for de helt få, hvor det regelmessig er slik at andre tiltak har vist seg åpenbart uhensiktsmessige. Det dreier seg om personer som begår betydelig antall lovbrudd som kvalifiserer til betegnelsen særlig samfunnskadelig eller plagsom. Når det da kan bli mulig å møte denne ”fribillettproblematikken” med domstolsbehandling og tiltak, er det svært viktig at det blir tid nok til at reaksjonen kan fungere etter sin hensikt. Behandling, evt. avrusning og utredning, og ikke minst å få igangsatt samarbeid med aktuelle instanser og utarbeide forpliktende planer som er klare til å settes i verk når tvungent opphold opphører, tilsier at 6 måneders maksimaltid kan synes kort og bør i hvert fall ikke settes kortere.

Minimumstiden er foreslått satt til 3 uker. Dette foreslås herfra forlenget til minimum 6 uker. Denne gruppen vil regelmessig ha sammensatte problemstillinger, herunder ofte rusdiagnose

(jf. ”Mælandgruppens” rapport hvor over 60 % av personene som ble vurdert å falle inn under aktuell gruppe hadde rusdiagnose). Det kan ta tid (uker) før det kan være et godt nok grunnlag til å fastsette diagnoser og utrede, dersom personen er under avrusning. Det nevnes i tilknytning til dette at vurdering av om en psykose skal anses å være rusutløst ofte er vanskelig. Det er gitt noen avklaringer gjennom avgjørelser i Høyesterett, jf. Rt. 2008 side 549 og Rt. 2010 side 346. Det er ikke gitt generelle uttalelser fra Høyesterett om at det kan settes opp veiledende grense for tidsforløpet, men tidsmomentet er av sentral betydning. Uttalelse fra overlege Rosenqvist er inntatt i Rt. 2010 s. 246, avsnitt 14: ”..man i rettspsykiatrisk praksis har hatt tendens til å diagnostisere tilstander som har vart i mer enn én måned, som straffriende psykose.”

Av forslaget til ny § 39 j fremgår i første ledd at særreaksjonen bare kan opprettholdes når vilkåret om gjentagelsesfare er oppfylt. Det er ingen bemerkninger til det, det tilsvarende gjelder for dom til tvungent psykisk helsevern. Til ny § 39 b annet ledd bemerkes at minimumstiden for innleggelse foreslås herfra forlenget.

Til utkast til annet ledd annet punktum, ”Den faglige ansvarlige skal etter dette løpende vurdere hvordan tidsbegrenset tvungent opphold skal gjennomføres”, antas at det skal forstås slik at den faglige ansvarlig etter utløpt minimumstid for eksempel kan utskrive til annen institusjon uten døgnopphold, eller til hjemmet med evt frivillig oppfølging av iverksatte tiltak. Dette forutsettes å være vedtak som også påtalemyndigheten kan fremsette klage over, jf. phvl § 5-4, jf. også over om klageadgang. Dette kan ivareta det som er grunnvilkår for særreaksjonen; behovet for samfunnsvern.

Til pkt. 4.6.

Departementets utgangspunkt er at tidsbegrenset tvungent opphold bare vil være nødvendig å idømme én gang, med mindre nye forhold tilsier det. Og med nye forhold siktes det til endringer i lovbrüterens psykiske tilstand som gjør ny utredning nødvendig.

Til dette bemerkes at det også bør være mulig med ny dom dersom en slik tidligere domfelt fortsetter med gjentatt og samfunnsskadelig kriminalitet. Ellers vil samme situasjon kunne oppstå, at vedkommende igjen har ”fribillett”, og at det ikke blir mulig å ivareta samfunnsvernet. Det er snakk om en svært liten gruppe, ofte med flere og sammensatte psykiske problemer, i tillegg til ofte langvarig og omfattende rusmisbruk. Å endre atferd hos personer som ikke er motivert er svært vanskelig. Det legges også opp til at idømmelse blir en ”siste utvei” etter at andre tiltak er forsøkt men ikke har gitt ønsket virkning. Hvis første gangs idømmelse av tidsbegrenset tvungent opphold ikke har effekt, og den dømte fortsetter med gjentatt kriminalitet over tid så må det være mulig å ivareta samfunnsvernet og gripe inn med ny dom.

Til pkt. 4.7.

Det bør utpekes en ansvarlig for oppfølgingen av planen som er utarbeidet for den domfelte.

OSLO STATSADVOKATEMBETER

Jørn Sigurd Maurud
Embetsleder/førstestatsadvokat

Berit Sagfossen
førstestatsadvokat